

KEMSEI ISTVÁN

A kritikaírás és az erről szólók nehézségei

Ez a lehetséges szöveg harmadik változata. Az elsőt túl fellengzősnek találtam, a másodikat túl lírainak. Úgy döntöttem, nem kísérletezem tovább, nincs értelme, s amúgy is: végleg kifutok az időből, és végül hoppon s szégyenben maradok.

Különben is: nagyon sokan próbálták megfogalmazni a kritikaírás ars poeticáját, mégpedig nálam jobban felkészültek, de mindannyian úgy jártak velem, mint én, aki mégiscsak botcsinálta, amolyan műkedvelő kritikus volnék.

Minden olvasás félreolvasás – állítják a felette okos posztmodernnek, és ebben nagyon is igazuk van. Nem hiszek az olyan kritikákban, amik a mű egyszeri vagy felületes olvasata alapján készülnek, mert az termékeny talaja az otromba félreolvasásnak. Egy-egy mű három-négyszeri olvasata, netán hosszas benső érlelési folyamata ugyan kész ráfizetés, de mindenesetre csökkenti a félreolvasat lehetőségét, azaz kellő alapja lehet egy, amúgy elérhetetlen objektív ítéletnek.

Azonban javíthatatlan idealistaként hiszek a mű lelkében, vagyis mindenben, ami a szöveg, a szavak, mondatok felszíne mögött rejtezik. Azaz hiszek abban a nem nyelvi állapotban, ami egyszeri és megismételhetetlen.

Merthogy minden valamirevaló műnek külön lelke van. A kritikus feladata, hogy a lehető legpontosabban ráleljen erre a sajátosan megnyilvánuló lélekre. Ez a legfontosabb. A dió kellő figyelemmel történő feltörése, ami talán előrevivőbb, mint a kompozíció, a szerkezet vagy a megfogalmazott nyelvi szintek összességének boncolgatása. Bármennyire fájdalmas, tudomásul kell vennünk, hogy még egyetlen kritika, alapos műelemzés sem ért fel a megbírált műhöz. Ez még azoknak sem sikerült, akik amúgy szuverén alkotóként a megbírálnál jobb minőséget hoztak létre.

Ezért szükséges a kritikus részéről a kellő tisztelet. A minap Kosztolányi tanulmányait lapozgattam. A Rilke-tanulmányban bukkantam rá az alábbi két mondatra. A második megállapítása szíven ütött. Íme az idézet, amelynek első mondata csupán előkészítője a konklúciónak: „Rilke az érzéseit a maga egészében közli velünk, a költői fölénye éppen abban van, hogy nem alkuszik, nem tágítja a kategóriákat, de úgy ad át mindent, mintha magából egyszerűen belénk helyezné. A közbenső út azonban sötét.”

Igaza van Kosztolányinak: a kritikus, ha lehet, tanuljon meg ebben a sötétben látni és írni. Valljuk be, nem mindig sikerül.

NOVOTNY TIHAMÉR

Nagy Árpád Pika laudációja

Nagy Árpád Pika művészetének elemi erejű újjászületése és kiteljesedése csak a ceaușescui Romániából történő áttelepedése után történhetett meg.

1990-től kezdődően megalkotta groteszkbe hajló torz világának fájdalmasan ironikus „kelesztett” figuráit, amelyek leginkább embrionális állapotú koravén homunculusokra, fej- vagy térszta-koponyaszerű lényekre (más esetekben önállósult testrészekre) emlékeztettek bennünket. Mit mondjunk, nem egy derűs világ!

A derű halvány visszfényét, bizarr fonákját csak a groteszk, szatirikusan gunyoros hangvételű, olykor a kultúrpolitikai célzásoktól sem mentes újabb keletű, álkarikatúraszerű műveiben érezzük kicsinykét.

Alkotónk tisztán rátapintott (rámutatott) az egész nyugati posztmodern civilizáció megrendülésellenes, istenfélelem nélküli, identitásvesztett kultúrájára, a könyörtelen „valóvilágra”. Művei a mo-

dern civilizáció végéről, válságról szólnak, amely a relativizmus, a genderelmélet, a „hibridizáció”, a vallásellenesség diktatúrájának nyomása alatt él, amelyben minden viszonylagos, s amelyből már teljesen kiveszett a szakrális iránti emberi érzék.

Újabb műveiben nem szégyell megint mitológiáról, históriáról, művészettörténetről, szerelemről, családról, napi kérdésekről, magánéleti problémákról, generációs ellentétekről, számítógépek generálta virtuális valóságról, migrációról, celebekről, morális disszonanciákról, eltűnt időről, magányról, kiüresedésről, unalomról, reménytelenségekről, bűnökről, az élet sötét oldaláról, elidegenedésről, istenvárásokról, korszellemről: őszintén, ironikusan, groteszken, *rútan*, anekdotázóan, démonikusan és szürreálisan szólni, festeni.

Ám a művészeti csúnyaságról beszélve ne feledjük, hogy szinte minden művészetelmélet – legalábbis a görögöktől napjainkig – elismeri, hogy a rótság bármely formáját megszépítheti annak hűséges és kifejező *művészi ábrázolása*.

Festményeinek szereplői nemcsak a saját „démonai”, de a mi „ördögeink” is egyben. Olyanok, akik bár egymás mellett élnek, képtelenek a normális érintésre, az értelmes beszédre, a megváltozásra, az újjászületésre (csak fájnak, szenvednek, tanácstalankodnak, sikítanak, vonyítanak, sodródhatnak tehetetlenségükben). Festészetének kétségbevonhatatlan erénye, hogy meg meri nevezni a bennünk élő démonainkat. Ezzel rámutat az áldozathozatal fontosságának kérdésére. Mert csak így kerülhetünk közelebb egymáshoz.

Minden ember vár egy olyan „vendégre”, „Godot-ra”, aki képes lesz problémáinak megoldására. Egyik festményén arkangyali pózban, széttárt karokkal ott áll „Godot”, és ujjainak ördögűző szertartásával megmutatja a helyes „irányt” az előtte álló tanácstalan emberpárnak. Vagyis szembesít bennünket saját hibáinkkal, hiányosságainkkal, hogy változzunk meg.

Nagy Árpád Pika magas szakmai színvonalú, rendkívül határozott karakterű művészetének igaz tanulsága: ha már nem lehet értelmesen lázadni és új eszmék szerint élni, mert az előttünk járó generációk mindent letaroltak, akkor legalább újra kifejezni, őszintén megfogalmazni, néven nevezni kell a dolgokat, s ellentmondani a személyiséget felszámoló kísértéseknek, a gonoszoknak.

Alkotónk tehát megérdemelten lehet értékmegőrző és értékképző Kortárs-díjunknak boldog tulajdonosa!

NAGY ÁRPÁD PIKA, *Az őz álma*, 2009

◀ GOSZTOLA GÁBOR, Holdfogyatkozás, 1970-es évek

GOSZTOLA GÁBOR, Kiikszelve, 1978; P. & V. sorozat II. 1-2., 1973-74 k.